

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi,
Ondokuz Mayıs University Journal of Women's and Family Studies

e-ISSN: 2791-6871, OKAD December 2022, 2 (2): 359-378

Kur'an Meallerindeki Kadın Algısının Değişimi

The Changes in the Perceptions on Women in the Interpretations of the Qur'an

Filiz ORHAN¹

¹Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara

• f.l.z77@hotmail.com • ORCID > 0000-0002-1626-8509

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 18 Ağustos / August 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 8 Ekim / October 2022

Yıl / Year: 2022 | **Cilt – Volume:** 2 | **Sayı – Issue:** 2 | **Sayfa / Pages:** 359-378

Atıf/Cite as: Orhan, F. "Kur'an Meallerindeki Kadın Algısının Değişimi"

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi 2(2), Aralık 2022: 359-378.

KUR'AN MEALLERİNDEKİ KADIN ALGISININ DEĞİŞİMİ

ÖZ:

Bu çalışmada Modern yorumcuların meallerinde yer vermiş oldukları birbirinden farklı yorumların günümüz gerçekliğine uygun bir kadın algısını nasıl ortaya koyduğu ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, geleneksel kadın algısı ile büyük ölçüde farklılaşan bu meallerin, kadına dair geleneksel yorumları anakronist bir okumaya tabi tutarak Kur'an'dan hareketle kadınla ilgili yeni bir inşada bulduklarını ortaya koymaktır. Bununla ilgili olarak yazılı kaynaklar ve meallerin incelenmesi şeklinde çoklu veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Modern yorumcular geleneksel tutumdaki kadın algısına yönelik modern dönemde gündeme gelen itirazları, rivayetlerin oluşturduğu kültürel İslam'la ilişkilendirmek suretiyle günümüz toplumsal gerçekliği ile uyumlu bir yorum arayışına girmektedir. Kadının modern zamanlarla birlikte elde ettiği çeşitli hakların neticesinde bir özne olarak ortaya çıkışı modern yorumcuların bugüne kadar rivayetlerle şekillenmiş kadına ilişkin bakışını Kur'an'dan referansla düzenlemeleri gerektiği konusunda zorlayıcı olmuştur. Kadınların "fitne, erkekleri ayartıcı" olarak nitelendirildiği geleneksel kadın algısının kadını ötekileştiren ve kadının Kur'an'ın indiği tarihsel bağlamdaki konumunu (ikincilliğini) devam ettiren anlamların meallerde de değişimine tanık olunmaktadır. Erkeğin kadından farkı sosyolojik gerekçelerle ilişkilendirilerek erkeğin kadın üzerinde "hâkimiyeti" değil, "kollayıcılığı, gözeticiliği" yüklendiği seküler bir anlam değişimi dikkat çeker. Ayrıca onların modern dönemde tartışmalı hale gelen Kur'an'daki "darabe" ile ilgili görüşlere de yer verilerek kendilerinin bu konuda modern kadının tercihlerini göz önünde bulunduran yeni yorumlar getirdiği görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Din Sosyolojisi, Değişim, Erkeklik, Kadın, Kadınlık, Kur'an, Meal.

THE CHANGES IN THE PERCEPTIONS ON WOMEN IN THE INTERPRETATIONS OF THE QUR'AN

ABSTRACT

This study deals with how different comments in the interpretations by modern interpreters bring about a perception of woman suitable to current realities. The aim of the study is to reveal that these interpretations, which differ significantly from the traditional perceptions of women, have made a new construction based on the Qur'an by reading traditional interpretations of women anachronistically.

In this regard, multiple data collection tools were used to examine written sources and interpretations. Modern interpreters seek interpretations that are compatible with today's social reality by associating the objections that have come to the fore in the modern era against the traditional perceptions of women with the cultural Islam created by the narratives. The emergence of the women as a subject due to various rights that she has acquired in modern times has compelled modern interpreters to change their view of women, which were shaped by rumours up until now with reference to the Qur'an. It has been witnessed that the traditional perceptions of women, in which women are described as "fitna, seducing men", and the meanings othering women and maintain the position (subordination) of women in the historical context in which the Qur'an was revealed have changed. Associating the differences between the man and the woman with sociological reasons, a secular change of meaning attributing the role of "protector, guardian" instead of "domineering over women" to the man takes attention. In addition, interpreters's views on "darabe" in the Qur'an, which have become controversial in the modern period, are also included, and it is seen that they have brought new interpretations that take the preferences of modern women into.

Keywords: *Sociology of Religion, Change, Masculinity, Woman, Femininity, Qur'an, Interpretation.*

GİRİŞ

İslam'da kadın algısının şekillenmesinde genellikle Nisa 34 (nüshuz) gibi modern dönemde zamanın değişimiyle tartışmalı hale getirilen ayetlerdeki kadın imgesi etkili olmuştur (Demir, 2012: 75). Bu ayetlerin müstakil olarak meallerde nasıl ele alındığına bakıldığında ya iki mealin karşılaştırılmasına ya da bugüne kadar genel geçer manadan farklı Kur'an'ın İslam'ın ilk yıllarında muhataplarınca anlaşılan bağlamının esas alındığı anlamları tercih eden meallere yer verildiği görülmektedir. Ayrıca klasik tefsir anlayışında erkeğin fitratı ve maddi anlamda sorumluluklarının neticesinde kazandığı statüsünün karşısına modern tefsirle beraber kadının fitratının gereği olan annelik ve ev içi toplumsal rollerine de yer vermeye özen gösteren bir duyarlılığın kadına ilişkin yorumlarda öne çıktığı görülmektedir. Nitekim bu makalede de modern dönemde Türkiye'deki kadın algısının dönüşümünde tartışmasız bir etkiye sahip olduğu görülen meallerdeki yorum farklılıklarının tasnif çabasına yer verilmektedir. Buna göre devletin talepleri doğrultusunda resmî ideolojinin üzerinde uzlaşabileceği bir yoruma ulaşabilmek için a 1960 öncesi Elmalı, Diyanet (eski), Diyanet Vakfı meallerinde nispeten daha geleneksel kadın algısının yorumu tercih edilmiştir. 1960'tan sonra kadının toplumda artan görünürlüğüne paralel olarak ise Ateş, Diyanet Yeni, İslamoğlu, Süleymaniye Vakfı, Bayraklı, Aktaş, Okuyan Yüksel'in meallerinde kadının aile hayatında erkekle hiyerarşik bir

ilişki içinde tanımlandığı çerçeveden kurtarıldığı görülmektedir. Aile ekonomisine katkıda bulunduğu yeni duruma uygun olarak kadının toplumda kazandığı itibarın yorumlara yansdığı anlaşılmaktadır. Ekseriyetle tefsir açısından ele alınan meallere yansıyan şekliyle kadına dair bu farklılaşma, çalışmayla meallerin arka planındaki tarihsel süreçleri deşifre eden sosyolojik bir perspektifle ele alınmıştır. Bu açıdan interdisipliner bir özellik taşıyan araştırma modern arayışların (Kur'an İslam'ı vb.) nasıl bir İslam algısına sahip olduğuna ilişkin bir çerçeve sunma konusunda teorik olarak kavramsallaştırılması ve konunun akademik boyuta taşınması adına önemlidir. Mealleri bu şekilde din sosyolojisi kapsamı içinde ele alma, meallerin yorum açısından farklılaşmasının ortaya çıktığı zemin ve tarihsel süreçlerle değerlendirmesini sağlar. Bu anlamda kadının meallere yansıyan boyutu itibarıyla değişimini normatif atıflara bağlamak yerine Türkiye'nin içinden geçtiği modern süreçlerle ilişkisi içerisinde ele alan sosyolojik araştırmalar^[1] dikkat çekmektedir (Tunç, 2021: 182).

Kadına ilişkin ortaya konan bu çabayla cinsiyete atfedilen özelliklerin metindeki lafızla ilişkilendirilerek ontolojik değil, sosyo-kültürel şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılandırıldığı ileri sürülerek kadın konusunda geçmişten farklı yorumlar yapabilmeyen önünün açıldığı görülmektedir (Öztürk, 2014:229). Hâlbuki kadın, tek Tanrılı dinler öncesi dönem istisna olmak üzere insanlık tarihi boyunca her zaman "erkeğin üstünlüğünü"^[2] onaylayan bir çerçevede konumlandırılmıştır. Buna göre kadının doğaya benzerliği nedeniyle (üretkenlik) ilişkilendirildiği Tanrıça figürü yerine doğa üzerindeki eril egemenliğin temsilcisi Tanrı'nın hâkimiyetine girdiği geleneksel dönemde kadın, erkek üzerinden (öteki) tanımlanan bir varlık kategorisine dönüşmüştür. İslam öncesi döneme kadar güç ilişkileri ve savaş gibi olağanüstü durumların etkisinde şekillenen geleneksel evrende ev içi rollerle sınırlandırılan kadın, bu nedenle dış dünya ile etkileşim kurma, toplumsal görev ve sorumluluk almaktan uzak bir alana hapsedilmiştir (Düzgün, 2017).

Kur'an'ın kadınla erkeği birbirlerinin velisi olarak ifade ettiği tasavvurun, İslam'ın farklı bağlamlarla kurduğu ilişki neticesinde 3.yy.de kurumsal bir karaktere dönüşmesi kadını "fitne unsuru, erkekleri ayartıcı"^[3] olarak cinsiyeti üzerinden ikincilleştirilen^[4] bir konuma indirgemıştır (Tuksal, 2016: 71). Şaban Ali Düzgün^[5]

[1] Cumhuriyetten bu yana kadına ilişkin çalışmalar hakkında bkz: (1996-97). *İslamın ışığında kadın*. Ankara: TDV Kadın Kolları Konferansları ve Panelleri, s. 4-7.

[2] Ahkâm konusunda daha muhafazakâr bir tutum benimsenmesine rağmen kadını erkeğin ilişkisinin üstünlük değil farklılık üzerinden okuma girişimleri dikkat çekmektedir. Çelik, H. (2017). *Kur'an ahkâmının değişmesi*, Ankara, Otto.

[3] Bununla irtibatlı olarak kadının akıl eksikliği, din konusunda da yetersizliği ve uçuşuzluğu gibi sıfatlar ileri sürülmektedir

[4] Ehli Kitap ve klasik İslam kültüründe ilk kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığına ilişkin ikincilleştirme konusunda bkz. Tekvin 2: 18-24.

[5] Hatta Kur'an'da boşanma ile ilgili hükmün kendisini mağdur ettiği kadının peygamber ile diyaloguna yer verilmektedir. Tahrim Suresi'nde kadınların bu konudaki mağduriyetine çözüm sunulmuştur.

kadına ilişkin bu algının oluşumunda geleneksel uygulamaları sorumlu tutmaktadır. O'na göre Peygamberin vefatından sonra kadının erkeğe göre ikincilliğinin ve toplumsal düzeni bozacağından endişe edilen bir "fitne unsuru"^[6]na dönüşmesinin kaynağı önceki dinlerden tevarüs etmiş İsrailiyat kaynaklarından yapılan rivayetlerdir (Düzgün, 2016, 69-71).^[7]

Modern dönemde kadının bu kısıtlanmışlığının göstergesi olarak tanıtılan te-settür üzerinden kadının bu formdan^[8] kurtulması gerektiği ifade edilmiş böylece kadının yüzyıllardır tasallut altında olduğu iddia edilen kurallardan özgürleşeceği belirtilmektedir. Öte yandan geleneksel anlatıda örtünün her ne kadar kadının onur ve saygınlığını koruduğu ileri sürülse de modern dönemde örtü kadına dayatılan bir baskı aracı olarak ele alınmaktadır.

Modernitenin kadını geleneksel bağlardan kurtararak özgürleştireceği konusundaki söylemlerini, dönüşümün somut bir göstereni olan "kadın" üzerinden aktarması manidar görünmektedir (Şekerci, 2011:68). Nitekim Batıda geleneğe yönelik eleştirilerin kilise otoritesine dayanamayan kadınlardan gelmiş olduğu görülecektir.

Türkiye'de Kadın Algısının Değişimi

Modern özgürlükçü söylem, kadının geçmişteki bağlarından kurtularak "asrileşmesi"yle birlikte erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olacağını vaat etmektedir. Türkiye'nin içinden geçtiği modernleşme süreçlerinde de benzer argümanlara rastlanmaktadır. Buna göre cumhuriyet ideolojisi modern üst anlatısını kadın prototipi üzerinden kurarak toplumu evrensel değerler etrafında dönüştürmeyi hedeflemiştir (Orhan, 2016). Nitekim Ziya Gökalp, ülkenin siyasi açıdan kazanımlarının ardından planlanan toplumsal inkılâba daha büyük bir anlam yükler. Cumhuriyetin toplumu, kadın üzerinden yeni değerler doğrultusunda değiştirme girişimi, kadının geçmişte kendisine yüklenen kutsal rollerini reddetme değil, onları devletin kurucu değerleriyle harmanlayarak sürdürme doğrultusundadır.

[6] Bu algının İslami camiada yakın zamana kadar devam ettiği görülmektedir. Bu literatüre ilişkin fikir edinmek için bkz. Tuksal, H. (2016). *Kadın karşıtı söylemin İslam geleneğindeki izdüşümleri*. İstanbul: OTTO Yayınları, s. 25.

[7] Fakat bunların aksine kadının toplumsal hayatta varlığını ortaya koyan geleneksel bazı uygulamalara da rastlanmaktadır. Bâciyân-ı Rum Teşkilatı, Kayseri'de ahilerin kadın kolu olarak nitelendirilebilecek tüm üyelerinin kadın olduğu bir teşkilattir. bkz. Köprülü, O. F. (2022). *Bâciyân-ı Rûm*, TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islam.ansiklopedisi.org.tr/baciyân-i-rum>.

[8] Diğer dinlerde de te-settür önemli olmasına rağmen modern toplum örtüyü (özellikle İslam toplumlarında çarşaf, burka gibi yaygınlaşmamış yöresel şekilleri) İslam ile ilişkilendirerek çeşitli görsellerle İslam'ın modern olmadığı önyargılarını meşrulaştırıcı bir araca dönüştürmüştür. Yeğenoğlu, M. (2003). *Sömürgeci fanteziler oryantalist söylemde kültürel ve cinsel fark*. İstanbul: Metis Yayınları.

Buna göre devletin içinden geçtiği savaş gibi süreçlerin etkisiyle kadına anneliğiyle özdeş vatanseverlik, milli ve dini kutsallara ilişkin sorumluluk da eklenmektedir.^[9]

Geçmişte kadına yüklenen değerler^[10] olan “hüner, fedakârlık ve feragat”^[11] değişmemekle beraber milli çıkarlar için resmî ideoloji tarafından yeniden tanımlanan kadınlığın bugün sorunsallaştırıldığı görülmektedir. Fakat cumhuriyetin kuruluş sürecindeki bu modern kadın algısının da kadının biyolojik ya da toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız olarak son zamanlarda kazandığı kimliği açısından değerlendirildiğinde yetersiz olduğu görülmektedir. Öte yandan kadının kamusal alanda varlık bulma çabalarının sıklıkla bastırılmaya devam ettiği söylenebilir (Berktaş, 2016).

Modern dünyada kadına dair katedilen bunca aşamaya rağmen^[12] kadın iş dünyasında özellikle medyada ancak dişiliği ile sınırlı yer almakta, cinsiyetçi rollerden uzak kalamamaktadır (Tuksal, 2016, 26). Bu durum kadının kapitalist anlatıya uygun şekilde metalaştırılmasında etkili olmaktadır. Kapitalizmin kadını tüketim ilişkileri içinde tanımlayarak kişiyi rasyonel olmayan tercihlere yöneltmede dişiliği etkili bir cinsel obje olarak kullandığı görülmektedir. Kadının bu şekilde sunumu, onun doğası gereği öteden beri fitneye yatkın^[13] olduğu, özellikle cinselliği ile toplumu ifsat edebileceğine ilişkin geleneksel algıyı da destekler şekilde kadının korukulan cinselliğine ilişkin anlatıyı pekiştirmektedir. Hatta bu endişenin temellerini ilk insanların işlediği günahahtan ötürü kadına nesiller boyu yüklenen iffetsizlik etiketinde de bulmak mümkündür. Nesilden nesile “asli günah” şeklinde aktararak kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve baskıcı kuralların devamında bu teolojinin etkisinden söz edilmelidir. Nitekim modernitenin de kadının özcü şekilde bugüne getirdiğine inanılan özelliklerini toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu olarak fitranın bir parçası kılmaya hizmet ettiği anlaşılmaktadır.

[9] Gökalp'ın milletin geçmişte sahip olduğu erdemleri topladığı kadın karakteri çağdaş kadın imgesinden farklılık arz etmektedir. İlk dönemlerde Halide Edip'in “kadın önce vatanperverdir” anlayışında da bu tutum görülebilir. Bu durumu Berktaş erkek bakışın egemenliğinin devam ettiğinin göstergesi olarak kabul etmektedir. Berktaş, F. (2016). *Tek tanrılı dinlerde kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.

[10] Kadına dair algıların cumhuriyete transferinde ana, sadık eş gibi roller atfedilen kadına kendisi için değil erkeği için yaşayan bir çerçeve çizilmiştir.

[11] Geleneksel kadına dair değerler (analık) cumhuriyet kadınının rejime karşı duyduğu büyük sorumluluk ve şükran duygusu vatan sevgisi üzerinden cumhuriyete aktarılmıştır. Bu durum cumhuriyet kadının bu değerlere sadakatle bağlanmasına, buna aykırı kimlikleri ise tehdit olarak görmesine neden olmuştur. Bkz: Şişman, N. (2015). *Küreselleşmenin pençesi İslam'ın pençesi*, İstanbul: İnsan Yayınları, s. 40.

[12] Kadının tüketim ilişkileri içinde kendi benine ilişkin inşası için bkz. Şişman, N. *Küreselleşmenin pençesi İslam'ın pençesi*, s. 138-139.

[13] “Fitne” kavramının toplumdaki cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin sürdürülmesinde meşruiyet aracına dönüştürülmesine ilişkin bkz. Şekerci, H. (2011). *Kur'an - hayat ekseninde mümin kadın*, İstanbul: Ekin Yayınları, s. 58-62.

Modernizmin geleneksel yapılardan kadını özgürleştirdiği iddiasına rağmen tüketim döngüsünün içerisinde onu yeni bir sömürüye davet etmesi (metalaştırma), günümüz Batılı kadınların önemli bir sorunudur. Batı'nın siyasi ve ekonomik anlamda içinden geçtiği süreçlerle alakası dolayısıyla sadece Batılı kadınları ilgilendiren bir hususiyete sahiptir. Buna göre tüm kadınları temsil ettiği düşünülen Batılı tek tip kadın algısı evrilerek Batı dışındaki kadınların talep ve sorunlarına da yer veren yeni bir mecraya dönüşmüştür.

Böylece modernitenin başlangıcından itibaren kadın denildiğinde ilk akla gelen Batılı beyaz kadın algısı üçüncü dalga feminizm ile Batı dışındaki kadınların kendine özgü deneyimlerine kucak açmıştır. Postmodernizmin “ötekileştirilmiş kadınlara” böylece alan açması kadın sorununun farklı bağlamlarda ele alınması açısından bir çeşitlilik sunarken üçüncü dünya ülkelerindeki kadınları “romantikleştirerek” onların sorunlarını nesnelleştirdiği gerekçesiyle bu yeni kadın anlatısının birtakım eleştirilere maruz kaldığından bahsedilmelidir. Öte yandan Türkiye açısından bu süreç, cumhuriyetin modern üst anlatısı üzerine inşa ettiği elit kadının dışındaki İslamcı kadınların da haklarını demokratik bir çerçevede ifade edebilecekleri meşru bir zemin yaratmıştır^[14]. Nitekim Berktaş (2006), cumhuriyetin elit kadınlara sağladığı avantajın İslamcı kadınlara geçişinden duyduğu endişeleri dile getirmektedir.^[15] Fakat cumhuriyet elitlerinin ileri sürdüğünün aksine bu kadınların sorunlarını yeterince dile getirdiği söylenemez. Bu durum postmodernizmin imkân verdiği üçüncü dünya ülkelerindeki kadınlarla ortak bir sorunu ifade etmektedir. Bu kadınların hâlihazırda gelenekle olan irtibatı sürdürmeleri nedeniyle kültürün getirdiği ataerkil kalıplarla mücadele etme konusunda yeterince başarılı olmadığı ileri sürülerek Batı dışındaki kadınların gayretinin özgün ve doğrudan kendi coğrafyalarıyla ilgili bir girişime dönüşmediği belirtilmektedir. Bu düşünce kadının mağduriyetine sebep olarak gelenek dolayısıyla İslam'ın gösterilmesinden ileri gelmektedir. Cumhuriyet elitlerinin de İslamcı kadınlara yönelttiği bu türden eleştirilere rağmen İslam'ı özgürleştirici bir söyleme dönüştüren İslamcılarının bu kavramsal çerçeveye kamusal alana dahil olması ve toplumsal bir görünürlüğe kavuşmasının modern kadın tipolojisi açısından öngörülmesi zor bir girişim olduğu düşünülebilir.

Feminist düşüncenin İslami kesimlerde sahiplenilmesi, kadının erkeğe göre ikincil olarak kurgulandığı geleneksel algının kadının erkeği “tamamladığı” algı-

[14] İslamcılarının bir kadın olmaları üzerinden kamusal alandaki hak talepleri, Laikçi feministlerce takdir edilmek şöyle dursun İslam'ın kadınlara yönelik kısıtlamalar getirdiğine ilişkin iddialarını yeniden gündeme getirme argümanına hizmet etmektedir. Hâlbuki dindar kadınlar moderniteyle buluşmaya büyük ölçüde razı ve modernitenin kendilerine sağladığı demokratik mekanizmalarla dine ilişkin taleplerini dile getirmeye çalışmaktadır. Onlar bu halleriyle adeta Barbarosoğlu'nun tanımıyla “kendisi olmaktan vazgeçmiş bir kadın izlenimi ortaya koymaktadır”. Barbarosoğlu, F. (1917). İmaj ve takva. İstanbul: Profil Kitap Yayınları, s. 131.

[15] Cumhuriyet elitlerinin kaygılarını yansıtır şekilde modernitenin sekülerleştirici etkisinin dindar kadınlarda sekülerleştirme tezlerini boşa çıkartan bir “muhafazakârlık” dönüşümünün ele alındığı çalışma için bkz. Hacıoğlu, S. (2017). *Sekülerlik ve muhafazakâr kadın*. Ankara: Araştırma Yayınları, s. 87-93.

sına dönüşümünde etkili olmuştur. Batı dışındaki kadınların toplumdaki kimliği adına anlamlı sayılabilecek bu adımlar, kadını erkekten hareketle tanımlamaya çalıştığı için feministlerden bazıları tarafından kadının ikincilliğini derinleştiren bir uygulama olarak görülmektedir.

Kadın, kadınlığa dair pek çok farklı deneyime rağmen bugün de erkeğe göre tanımlanmakta ve Lacan'ın ifadesiyle “erkeğin ötekisi”^[16] olmaktan bir türlü kurtulamamaktadır. Kadının zevk ve denetimsiz doğa ile erkeğin ise kültürle ilişkilendirildiği kadın ve erkekliğe dair bu steroiplerin, modern ideolojilerle de değişmediği, kadının toplum içindeki artan görünürlüğüne rağmen kapitalist mecralarda tüketim nesnesine dönüşmekten kurtulamadığı^[17] bir döngünün parçası olmaktadır.

Bunlar Batılı geçmiş için bir tehdit olarak görülen kadının modern dönemde de akıl dışılıkla ilişkili bir çerçevede değerlendirildiğine tanıklık edilmektedir (Canaan, 2013: 222). Batı'nın Doğu'yu hâkimiyeti altına almasında da benzer argümanlar kullanarak Doğu, “cinsellik, haz ve duygusallık” gibi kadına ait özelliklerle kurgulanarak ezgütikleştirilmektedir.

PROBLEM VE YÖNTEM

Modern dönemde İslam'ın hukuki meşruiyetine yönelik itirazların büyük çoğunluğu modernitenin simgesel taşıyıcısı olarak görülen kadın üzerinden ortaya konulmuştur. Kadın, hususi olarak modern dönemde elde ettiği siyasal haklar neticesinde ancak 19. yüzyıldan sonra toplumsal hayatta varlık bulmaya başlamıştır. Diğer yandan geçmişte kendisine atfedilen “dişilik, cinsellik, duygusallık” gibi kalıplardan özgürleştirilme iddiasıyla bugün kadın, kapitalist sistemin metası haline getirilerek farklı bir nesneleşmenin parçası kılınmaktadır. Bu süreçlerin etkisi altında şekillenen modern kadın algısı ise kadının arzu ettiği şekilde özneliğini kazanabilmesinin yolunu Kur'an etrafında şekillenen İslam geleneğini mealler üzerinden anakronist bir okumaya tabi tutmak suretiyle gerçekleştirmektedir. Kadına ilişkin ortaya konan bu çaba, cinsiyete atfedilen özelliklerin sosyo-kültürel şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılandırıldığını ileri sürerek kadın konusunda geçmişten farklı yorumlar yapabilmeyi önünü açmaktadır.

[16] Apak ise İslam'ın kadın ve erkeği vahye eşit muhatap aldığından “Allah ve resulü (as) bir işte hüküm verdiği zaman artık inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur” ayetine dayanarak söz etmektedir. Bkz. Apak, A. (2014). *Ana hatlarıyla Hz. Muhammed'in (sav)'in evrensel mesajları*. İstanbul: Ensar Yayınları, s. 128.

[17] Çağdaş kitaplarda da durum pek farklı değildir. Bkz. İpek Ongun'un “Yaş on yedi” kitabına mevcut tartışmalar ışığında bakıldığında kitapta bireyselleşmenin etkisiyle kadınların birçok hak ve özgürlüğe sahip oldukları vurgulanmasına karşılık kadınların hâlâ toplumsal denetimden uzak olmaları eleştirilmektedir. Bkz. Orhan, F. (2016). İdeolojik bir aygıt olarak “Gençlik Romanı”na bir örnek: “Yaş On Yedi”, *1st Balkan International Congress*, Trakya: Trakya Fakültesi Yayınları.

Hızlı toplumsal değişimlerin yaşandığı modern dönemde ortaya konan bu yeni epistemi ile Müslümanların sahip olduğu referans sisteminin karşılaşması, Müslümanların, kaynakları ve onun etrafında oluşmuş olan geleneği sorgulayarak onu ilk günkü safiyetine kavuşturmaya çalışmalarına neden olmuştur. Bir başka deyişle bu durum, günümüzde verili düzenin meşruiyetinin sorunlu hale gelmesi üzerine var olan kaynaklarla yetinilemeyeceğini anlayan Müslümanların, doğrudan Kur'an'ı esas alarak insani birikimden (sosyal bilimler) gerçeklikle ilişki kurma cabaları olarak da değerlendirilebilir. Buna din yorumunun güncellenmesi yoluyla çözüm bulunacağını düşünen Müslümanlar, bu sayede değişen toplumsal gerçeklik ile irtibat kurabileceklerdir. Müslümanların günümüz gerçekliğini anlamlandıran bilimler aracılığıyla Kur'an'ı yorumlama çabası, Kur'an İslam'ı olgusunu teolojik sınırlılıktan kurtararak, içlerindeki çeşitliliği açığa çıkaracak fenomenolojik yorumlara imkân tanımıştır. (Orhan, 2022: 403).

Modern değerlerin aktarıcısı misyonu yüklenen kadına da toplumdaki konununun değişimine paralel şekilde Kuran yorumlarında yer verildiği görülmektedir. Bu değişimi etkili bir şekilde yansıtan Nisa suresi 34. ayette söz edilen geçimsiz kadınlara ilişkin "darabe" uygulanmasına ciddi eleştiriler söz konusudur (Pekdemir, 2000).

Gelenekte fiili şiddetin yerine eşlerin ilişkileri hakkında düşünmelerini sağlayan aşamalı olarak birbirinden uzaklaşmasının salık verilmesi de aynı şekilde geçimsizliğin yalnız kadınlarla ilişkilendirildiği gerekçesiyle "cinsiyetçi" bir yaklaşım olarak eleştirilmektedir. Hadislerin de bu duruma meşruiyet sağladığı ileri sürülerek, Batı tarafından İslam'da kadının durumuna ilişkin olumsuzluklarla yüklü bir resim çizilmektedir (s. 133).

Çalışmanın amacı, geleneksel kadın algısından farklılaşan modern yorumcuların gelenek tarafından şekillendirilen bu kadın algısını anakronist bir okumaya tabi tutarak yeniden inşa etmelerini mealler üzerinden incelemektir.

Kuramsal çerçevenin çizileceği ilk bölümde yöntem olarak anlama odaklı literatür tarama, konuyla ilgili mevcut verileri kullanma, gerekli görülen yerlerde kavramsal ve mantıksal çözümlemeler yapma, karşılaştırma, açıklama yoluna gidilmiştir.

Araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

Meallerde Nisa 34'e nasıl bir anlam verilmiştir? Takdir edilen anlamlarla (koruyuculuk, gözeticilik) kadın algısı nasıl şekillenmiştir? Nüsus (geçimsizlik) halinde kadın için ne tür bir uygulama gerekli görülmüştür?

Meallere ilişkin yorumların zaman içindeki değişimiyle meallerin nasıl bir İslam öngördükleri ortaya konulmuştur?

Araştırmada nispeten daha geleneksel kadın algısına sahip olduğu iddiasını ayırt edici bir şekilde yansıttığı düşünüldüğünden Elmalı, Diyanet (eski), Diyanet Vakfı meallerinin yorumu tercih edilmiştir. Bu anlamda, cumhuriyetin resmi olarak Elmalı'ya tevdi ettiği meal çalışmaları titiz bir çabanın ürünü olarak kendisinden sonra yapılan meallere örneklik teşkil etmiştir. 1960 sonrasına karşılık gelmesi itibarıyla seçilen Ateş, Diyanet Yeni, İslamoğlu, Süleymaniye Vakfı, Bayraklı, Aktaş, Okuyan Yüksel'in mealleri ise kadının toplumda artan görünürlüğüyle ilişkili şekilde yükselen konum ve itibarına uygun çarpıcı yorumlarıyla öne çıkması nedeniyle seçilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Geleneksel algının “kadın”ı nasıl kurguladığı üzerinden “nüshuz sonrası uygulama (darabe)” gibi temalara ayrı başlıklar halinde yer verilerek modern yorumcuların modernitenin “eşitlik, mirasta erkekle eşit pay, kadına şiddetin reddi ve asrılık” gibi kadının erkekle “insanlık” anlamında eşitliğine vurgu yapan paradigmayla uyumlu bir çerçeve ortaya konulmaktadır. Meallerde Kur'an'a ilişkin tutumları açısından modern kadın algısına uygun bir yorum arayan evrenselciler kadar bu hükümlerin indiği döneme ilişkin uygulamalar olduğundan hareketle makâsıda ulaşıp bunu günümüz gerçekliğine uygun (kadına pozitif ayrıcalıklar veren) yorumlayan tarihselciler de günümüz kadınının konumunun pekiştirilmesine katkıda bulunduğu bahsedilebilir. Geleneksel yorumlarda erkeğin ekonomik anlamda toplumda sahip olduğu imtiyazlı statüden dolayı üstün (kavvam) olduğu iddia edilirken son zamanlardaki meallere bakıldığında kadının erkekle aynı nefse sahip olması (Âli İmran, 195) itibarıyla eşit derecede sorumlu olduğu vurgusu yapılmakta, buna uygun olarak seçilen ayetlerle kadın eşitlik üzerinden yeniden kurgulanmaktadır (TDV Kadın Kolları Konferansları ve Panelleri 1996-97, 133).

Kadının Gelenekte Algılanma Biçimleri ve Kur'an Perspektifinden İslam'ın Kadına Bakışına Yönelik Yaklaşımlar

Kölelik sisteminin yaygın olduğu Orta Çağ'da hür ve cariye şeklinde ayrılan kadınlar “cinsellik”le ilişkili bir meta şeklinde algılanmaktaydı. Kadının beden erkekten zayıf olduğu gibi ahlaken de “ayartıcı” olduğuna inanıldığı için kadın baştan aşağıya tehdit olarak görülüyordu. Modern dönemin kazanımlarının neticesinde Kur'an'da, kadının erkekle eşit^[18] ve aynı şekilde vahye muhatap ve bunun

[18] Eşitlik ifadesine bir şerh düşülerek kadın ve erkeğin farklılıklarına dikkat çekilerek farklı toplumsal rollerine sahip oldukları böylece birbirlerinin karşısı değil, “tamamlayıcısı” olduğu ileri sürülmektedir. Düzgün. (2017). s. 79. Bu bağlamda “Kadın ve erkeğin her birine ayrı üstünler verdik” (Nisa, 34) ayeti zikredilebilir.

gerektirdiği yükümlülükler konusunda sorumlu olduğuna ilişkin bir tasavvurun oluştuğu ve böylece kadının ayetler ışığında ayrıcalıklı bir çerçeveye kavuştuğu ile ri sürülebilir.

Kur'an'la ilgili ulaşılan bu algıyı benimseyen Bayındır, oryantalist bakışın Doğu toplumlarındaki kadınları “cariye, odalık” şeklindeki kurgusuyla benzer şekilde cinsel bir obje olarak sunmasını kadının izzet ve itibarına aykırı olarak görmektedir (Bayındır, 2015). Aynı şekilde cariye etrafında oluşturulan onların cinselliğinden faydalanılabileceği görüşünün de Kur'an'a dayandırılmayacağı iddia edilmektedir.

Kadına İslam öncesine kıyasla pek çok hak ve özgürlük tanıyan İslam'ın kadın algısı ilk dönemler Kur'an ve peygamberin örneğinde şekillenirken zamanla kültürel etkinin^[19] hâkimiyeti ile ataerkil bir çerçeveye bürünmüştür. Taslaman (2019) ise özellikle bu algının oluşumunda ciddi bir paya sahip olan hadislerin tarihsel bağlamı açıklamak için başvurduğu İsrailiyat malzemesinin kadının erkeğe göre ikincilleştirilen konumunu pekiştiren bir işlev gördüğünden bahsetmiştir. İslamoğlu (2017) ise kadın sünnetinin kadının toplumsal görünürlüğüne ilişkin ciddi kısıtlamalar getirdiğine işaret etmiştir.

Düzgün, kadınları toplumsal hayattan soyutlayan bu rivayetlerin^[20] hâkim olduğu bir ortamda kadının ilişkilendirildiği toplumsal cinsiyet rolleri dışındaki alanların (yöneticiliği vs.) sorunsallaştırıldığını, Kur'an'da ise kadına ilişkin böyle bir kısıtlamanın söz konusu olmadığını ortaya koymuştur. Geleneksel kadın algısına yönelik eleştirilerini dile getiren Taslaman da (2019: 56-59) İslam'ın kadının toplumsal hayata katılımını desteklediğini ifade etmektedir:

Geçmişten bugüne değişen kadın algısının dayandığı dini referansları şu şekilde bir tabloda toplamak mümkündür.

Geleneksel*	Modern
Cinsiyet Eşitliğine Aykırı Olarak Erkeğe Ayrıcalık Tanıyan Durumsal Ayetler	Cinsiyetlerin Eşitliğine Vurgu Yapan Evrensel Ayetler
“Kadının” geçimsizliği (nüşuz) 4: 34-5, örtünmenin farzıyyeti 33: 59, kadının şahitliği 2: 282, erkeğin üstünlüğü 2: 228, erkeğin “kavamlığı” 4: 34, Kadın ve erkek sizin “tarlanız”dır 2: 223, mirasta kadına erkeğin 1/2'si pay verilmesi 4:11	Kadın ve erkek birbirlerinin “koruyucusudurlar” 9: 71, erkek ya da kadın hiçbirinin emeği karşılıksız kalmaz 3: 195, 16: 97, 42: 49, Kadın ve erkeği kendi cinsinden yaratan 30: 21, Kadın ve erkeği kendi nefsinden yaratan 4: 1, kadın ve erkeğin kazandıklarından nasibi olması 4: 32

* Geleneksel ve modern yorumların kadına ilişkin öne çıkardığı ayetler için bk. Bennett, 2005, 145-146.

[19] Buna ilişkin örnekler için bkz. Hatipoğlu, M.S. *Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti*. Ankara: Otto yayınları.

[20] Bu rivayetlerin kadına ilişkin geleneksel algının oluşumuna neden olduğuna dair bkz. Tuksal, H. *Kadın karıştı söylemin İslam geleneğindeki izdüşümleri*.

“Elinizin altındaki kadınları ikişer üçer, dörder seçebilirsin. Onlara adaletle bakamayacağını düşünürsen biri tercih edin” 4: 3. Bu ayet etik ve pragmatik olarak yorumlanabilir. Pragmatik olarak poligamiyi destekler, etik olan “erkeğe ayrıcalık” sağlayan bir meşruiyet çerçevesinde algılanmıştır.

Türkiye’deki Belli Başlı Meallerden Hareketle Geleneksel ve Modern Kadın Algısının Şekillenme Kalıpları

Modern zamana rağmen geleneksel kadın algısının çizdiği bu karakteristik çerçeve hâlâ varlığını korumaktadır. Yukarıdaki farklı kadın algılarına ilişkin tabloda görülen kadın algısındaki değişim cumhuriyetten sonra ortaya çıkmış olan mealler üzerinden takibe imkân vermektedir.

Buna göre araştırmada geleneksel kadın algısını sürdüren mealler öncelik sırasına göre Elmalı, Diyanet (eski), Ateş, Diyanet Vakfı şeklinde sıralanırken, modern kadın algısına uygun mealler konusunda Ali Bulaç, İslamoğlu, Bayraktar^[21], Aktaş, Okuyan, Diyanet (yeni), Yüksel, Süleymaniye Vakfı’nın mealleri ele alınmıştır. Bu mealleri etkisi altına alan tercüme meallerden biri olan Mevdudî’nin Tefhimü’l-Kur’anı, modern dönemde kadına yönelik hassasiyetin farkında olmasına rağmen geleneksel kadın yorumlarına büyük ölçüde sadıktır. Fakat kendisi erkeğin kadına göre toplumsal rol açısından farklılığından söz edildiği yerde kadının toplumsal olarak üstlendiği sorumluluklara da değinme gereği duymaktadır. Mevdudî, bu anlamda Kur’an yorumunda geleneksel hassasiyetlere sahip olan kişilerin günümüzdeki temel başvuru kaynağını oluştururken modern gerçekliğin sunduğu kazanımlarla özne olmaya gayretindeki kadının değişen konumunu meale yansıtan Muhammed Esed ise modern görüşün temsilcisi olarak konumlandırılmıştır.

Nisa 34’ün Geleneksel ve Modern Kadın Algısına Göre Farklı Yorumlanması

Nisa 34, kadın ve erkeği toplumsal cinsiyetleri açısından hiyerarşik bir ilişkisi içinde fizyolojisiyle ilişkilendirilen sosyal ve ekonomik açıdan farklılaşmasını bariz şekilde gösteren “kavvam” ifadesi ve modern dönemde İslam’ın en çok eleştirildiği konuların başında gelen “kadının dövülmesi” ile ilgili olması nedeniyle seçilmiştir. Burada yer alan “kavvam” kelimesine yöneltilen anlamlardaki değişim, modern süreçlerin etkisinden ayrı değerlendirilemeyecek olan bu yorumların dayandığı toplumsal gerçekliğe ilişkin de fikir vermektedir. Cumhuriyetin başlarında kadına ilişkin geleneksel algının henüz mevcudiyeti nedeniyle Elmalı’nın mealinde erkeğin kadın üzerindeki “hâkimiyeti” varlığını korurken kadının eğitim gibi süreçlerin etkisiyle modern hayata katılımıyla beraber kadın algısı da değişmiş ve bu

[21] Erkeğin kadından farklılığını ontolojik değil, toplumsal şartlara (sosyal ve ekonomik) bağlı olduğunu ileri sürmektedir.

durum meallere “kavvam”ın karşılığı olarak “koruyucudurlar, gözeticidirler” anlamının verilmesi şeklinde yansımıştır.

Tablo 1. Nisa 34'e Geleneksel ve Modern Kadın Algısına Göre Verilen Anlamlar

Geleneksel Hassasiyetleri Gözetken	Esed
Mevdudi “ Hakim (üstündürler) ” “Allah’ın birini diğerinden (tabiatı gereği) üstün kıldığı için ve erkekler de kendi mal- larından harcadıkları için kadınlar üzerinde gözetici ve yöneticidirler ”.	“ Koruyup gözetirler ” “Erkekler, kadınları Allah’ın kendilerine on- lardan daha fazla bağışladığı nimetler ve sahip oldukları servetten yapabilecekleri harcamal- arla koruyup gözetirler. ”

Tablo 1’in solunda İslamcı çerçevenin geçmişle bağıını sürdürme konusunda ki çabasının kadınlarla ilgili ayetlerin yorumuna nasıl yansıdığı görülmektedir. Mevdudi’nin Batılı kodların Müslüman kadını dönüştürebileceğine ilişkin endişesi nedeniyle geleneksel kadın algısını belli ölçülerde sahiplendiği görülmektedir. Mevdudi’nin de yer aldığı son yüzyıldaki bu meallerle ilgili dikkat çeken şey, klasik metinlerden farklı olarak kadının aile ve toplum içinde üstlendiği bir takım sorumluluklara (annelik vs.) yer verilmesidir (Atmaca, 2013: 225). Fakat bu meallerde kadının toplumsal cinsiyet kalıpları ve ev içi rolleri içinde tanımlanmaktan kurtulmadığı da belirtilmelidir.

Kadına biyolojik açıdan erkekten farklılığı nedeniyle yüklenen bu ikincil pozisyon, cumhuriyetten sonraki meallerde de erkeklerin “kavvam”lığından hareketle kadınlar üzerinde “hâkim” olduğu şeklinde pekiştirilmiştir. Nitekim Elmalılı ve Diyanet (eski) mealinde bu anlam söz konusudur.

“Erkekler, kadın üzerine idareci ve hâkimdirler. Çünkü Allah birini (cihat, imamet, miras gibi işlerde) diğerinden üstün yaratmıştır. Bir de erkekler mallarından (aile fertlerine) harcamaktadırlar” (Elmalı mealı).

Daha modern bir yorum arayışındakilerin başvuru kaynağı olan Esed’in meal-i^[22] ise “gözetleyicidirler” anlamını benimsemiştir. Esed, erkeğin sahip olduğu bu ayrıcalıklı konumun erkeğin ekonomik anlamda evi geçindirmekle sorumlu olmasına dayandırılması dışında ahlaki bir sorumluluğu olduğuna da işaret etmektedir.

“Kavvâm gramatik kalıbı kâim’den daha kapsayıcıdır ve maddî bakım ve korruma kavramları ile ahlakî sorumluluk kavramının bileşimini ihtiva eder. Bu son zikredilen faktörden dolayı bu ibareyi “erkekler kadınları koruyup gözetirler” şeklinde çevirdim” (Esed, 2002: 143).

[22] Orhan, F. (2022). *Türkiye’de Kur’an İslamı Arayışları*. Ankara: Fecr Yayınları, s. 214.

Esed'in verdiği anlamı takiben erkeklerin kadınlardan farklılığını, maddi, sosyo-ekonomik üstünlüklerine bağlayan Diyanet vakfı ve Okuyan ise meallerinde “koruyucudurlar” anlamını tercih ederek Kur’anda erkeklerin lehine görünen kavvam gibi ifadeleri erkeklerin fitratıyla ilişkilendiren özcü bir yorumla değil, sosyolojik bir şekilde açıklama eğilimindedir.

“Gözetip koruyucu” şeklinde ikili anlamı tercih eden Yaşar Nuri ve Yüksel, “koruyup gözetin” şeklindeki anlamı tercih eden İslamoğlu ise kadınla erkek arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlendiği ve kadının lehine adımların atıldığı modern gerçekliğe uygun bir anlam takdirinde bulunmaktadır. Buna göre erkeğin kadından farklılığı maddi anlamda yüklendiği sorumluluklar sonucu kazandığı bir nitelik olarak rasyonel bir çerçeveye oturtulmaktadır. Bu anlamı tercih eden diğer mealler ise Bulaç, Bayraktar, Diyanet yeni, Yüksel'dir.

Diyanet'in eski ile güncelleştirilmiş yeni meali arasında ciddi bir zaman farklılığından söz edilemese de kadın konusunda değişen hassasiyetlere duysuz kalama-yan Diyanet'in, yeni mealinde kavvama “kollayıcı” anlamı verdiği görülmektedir.

Tablo 2. Nisa 34'e Geleneksel ve Modern Kadın Algısına Göre Meallerin Takdir Ettiği Anlamların Değişimi

Geleneksel		Modern
Hâkim (üstündürler)	Koruyucudurlar	Gözeticidirler
Elmalı, Diyanet (eski), Ateş (yönetici)	Diyanet Vakfı, Okuyan	Ali Bulaç, İslamoğlu, Bayraktar, Diyanet Yüksel,

Nisa 34'teki “kavvam” ile benzer bir ifadeye “bir derece üstünlük” şeklinde Bakara 228'de rastlanmaktadır. Kuran'ın kendi içindeki göndermeleri tutarlı bir anlam taşımaktadır. Bu nedenle erkeğin kadından bir derece önde olduğuna ilişkin ayete verdikleri anlamlara göre mealler şu şekilde tasnif edilebilir.

Tablo 3. Bakara 228'e Geleneksel ve Modern Kadın Algısına Göre Meallerin Takdir Ettiği Anlamların Değişimi

Geleneksel	Modern
Erkeklerin Üstünlüğünü Vurgulayan	Kadınlara da Aile içi Sorumlulukları Açısından Pay Veren
Elmalı, Diyanet (eski), Diyanet Vakfı,	Ateş, Diyanet Yeni, İslamoğlu, Süleymaniye Vakfı, Bayraklı, Aktaş “öncelik”, Okuyan “öncelik” (boşanma sırasında), Yüksel (gebelik sonrası çocuğa),

Erkeklerin üstünlüğüne vurgu yapan Mevdudi'nin aksine Modernistler için bir başvuru kaynağı niteliği taşıyan Esed'in mealinde erkeklerin kadınlara göre önceliğinin hamileyken boşanmaları durumunda erkeğin çocuğun kime ait olduğu konusunda oynayacağı başat rol ve boşanma halinde nafakayı temin edecek taraf olması hususiyedir.

Anlamın lafızla kayıtlı olduğu düşünüldüğünde Bakara 228'in lafzında sadece kadınlara yönelik haktan söz edilmektedir. Buna rağmen Elmalı da ayrı ayrı her cinsin de hakları olduğu ifade edilmektedir: "O kadınların, üzerlerindeki meşru hak gibi, kendilerinin de hakları vardır. Yalnız erkekler için, onların üzerinde bir derece vardır."

Fakat bu ifadeyle kadınlarla erkeklerin eşitliğinden söz etme adına kadının yer aldığı kısma erkekler de dâhil edilerek kadınların da erkekten hiçbir farklılığının söz konusu olmadığı belirtilmeye çalışmıştır. Böylece sonraki cümlede erkeğin bir derece üstünlüğüne ilişkin gelecek olan ifadenin etkisi azaltılmaktadır. "Erkeklerin, kadınlar üzerindeki haklarına denk, kadınların da erkekler üzerinde meşru hakları vardır. Ancak erkekler, onlar¹ üzerinde² öncelik sahibidirler."(Aktaş meali)

Bakara 223'te kadınların tarlaya benzetildiği ayette kastedilen kadının üretken olduğudur. Ayetin sibakından hareketle cinsel ilişkide kadına fizyolojisine uygun şekilde anal yoldan yaklaşılması gibi açıklamalara yer verilen geleneksel yorumlardan farklı olarak "tarla" cinsellik ve üretkenlik güçlü organik bağ ile değil soyut anlamdaki ürün ve ahiretteki kazanç şeklinde tercüme edilmiştir.

Nisa 34'ün devamında kadının eşiyle geçimsizliği (nüşuz) durumunda kocasının onu dövebileceğine ilişkin tartışmalı "darabe" ayeti yer almaktadır.^[23] Günümüzde ise "darabe" fiili literal anlamından hareketle genellikle kadını yataklarında bırakmanın ardından "dövünüz" (Elmalılı^[24], Diyanet Eski, Diyanet Yeni (hafifçe vurunuz), İslamoğlu) şeklinde çevrilmektedir. Fakat araştırmada yer verilen meal-lerin pek çoğu, dövmenin Peygamber'in tasvip ettiği bir uygulama olmadığını dile getirmek için dipnot verme gereği duymuştur. Okuyan ise "darabe"ye "kendilerini (kısa süreli yanınızdan) uzaklaştırın" ve Süleymaniye Vakfı "kendilerini rahat bırakın" şeklinde anlam vermektedir. Gelenekte de yaygın olan bu yatakları ayırma hadisesi, aşamalı olarak bulunulan mekândan çiftlerin uzaklaştırılması gibi sükûnete davet ve tartışılan konu üzerinde etraflıca düşünülmesini sağlamak üzere tarafların

[23] Bunun dışında "darabe"nin anlamına yönelik farklı yorumlar olmakta birlikte genel olarak lafzi ilk anlamı anlaşıldığından daha politik olması açısından modern durumda bu lafzi anlam öne çıkarılmıştır. "Erkek namusunu tekeleyecek bir davranışta bulunmayan karısını dövmeyiz, ancak ona kızabilir" bkz. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, çev. Karaman, H. vd. (2012). Ankara: DİB Yayınları. Ayrıca verilecek cezaya ilişkin bir tedricilikten de söz edilmektedir. Yatakların ayrılması vs.

[24] Allah'ın pek çok şeyi affettiği gibi erkeklerin de eşi ile yaşadığı problemleri affedebileceği gibi daha muhtedel bir açıklama yapılmaktadır (Yazır, E. H. *Hak Dini Kuran Dili*. C.II, 1352).

bir süreliğine uzaklaşmasını ifade eden bir anlama sahiptir (Sabuni, 1984: C.I/401-403). Esed (2002: 143-144) ise öncelikle kadının bir insan olduğunu vurgulayarak dövülemeyeceğini ifade etmiştir. Kendisi bu düşüncesini peygamberin tarihsel süreç içinde kadınlarına olumsuz bir tavır içine girmemesini örnek göstermiştir^[25]. Düzgün (2017: 84) ise dövmenin bir Arap âdeti olduğunu belirterek Kur'an'ın kadının onurunu incitici böyle bir davranışa izin vereceğini söylemenin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Ateş (2002: 126)'te ise aşamalı bir yol izlenerek bunlar da fayda etmediğinde bu fiile başvuruyla ifade edilmektedir.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca totem ve animizmin mitik şekilde etkili olduğu antik dönemler hariç kültürü elinde tutan eril zihniyetin hâkimiyetinde olan kadın, bugüne kadar erkeğe göre tanımlanan bir varlık olagelmıştır. Kadının erkeğe göre tanımlandığı ve ikincilleştirildiği bu sürecin sorumlusu olarak gösterilen Tek Tanrılı dinler, modern dünyanın kurtulmak istediği bir mirası ifade etmektedir. İslam'ı bu aşırı genellemecilikten uzak tutsak bile kadına dair geleneksel yorumların İslam'ın temel bakışıyla uyuşmadığı belirtilerek bunların İslam'la ilişkilendirilmekten kaçınılması gerektiğinin altı öncelikle çizilmelidir. Özellikle Hristiyan Batı dünyasının yaşadığı bir deneyim olarak modernitenin başta kiliseyle mücadelesi olmak üzere verili yapıları yerinden edici etkisi, İslam dünyası özelinde de hissedilmiştir. Buna göre Batılı hâkim paradigma, Batı'nın fiili ve kültürel olarak işgali altındaki İslam ülkelerine uygulanmıştır.

Dinin modernite tarafından meşruiyetinin böylelikle tartışmalı konuma getirilmesi, geleneksel yorumlara mesafeye yaklaşılmasına ve ilerlemenin önünde engelleyici olarak görülen bu unsurların ayıklanmasına neden olmuştur.

Geleneksel Müslüman toplum, ilkesel olarak dine dayanmakta, referansını ise ahkâma ilişkin hükümlerden almaktadır. Modern paradigmanın şer'i çerçevesine göre şekillenen yeni toplumsal gerçeklik, geçmiş referans dünyasına ait dinin yasal meşruiyetini sorunlu hale getirmiştir. Modernleşme süreçleriyle Batılı etkinin giderek daha derinden hissedildiği İslam dünyasında, bugüne kadar kaynağını İslam'dan almış olan hükümlerin geçerliliğine son vermiştir. İslam toplumlarında ahkâma ilişkin girilen bu tasarruflar, Müslümanlarda infiale yol açarken verili referans sisteminin içine girdiği bu meşruiyet krizi, geleneksel pek çok kurumun var-

[25] Peygamberin kocalarından şikâyet eden kadınlara yönelik "Bunlar hayırlı adamlar değil" bk. Süleyman b. el-Eşhas Ebu Davud es-Sicistani Ebu Davud, *es-Sünen*, I-II, (b.y.: Daru'l Fikr. t.y), "Nikâh", 43, (No: 2147). "Demek siz karılarınızı köleyi döver gibi dövünüyorsunuz sonrada (hiç utanıp sıkılmadan) geceleyin onlarla aynı yastığa baş koyuyorsunuz" sözü hatırlanabilir. M. Ali, *The Religion of Islam (Lahore: The Ahmadiyya Amjuman Isha'at Islam)*, 482-483'den aktaran Ünsal, H. (2011). *Tefsirde Heterodoksi Kadiyanilik ve Kur'an*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

lığına fiilen son vermiş, öte yandan ihdas edilen kurumlar aracılığıyla yeni episteminin meşrulaştırılmasına çalışılmıştır. Bunlara ilişkin kısaca şunlardan söz edilebilir:

Batı epistemisinin yerli elitler aracılığıyla İslam dünyasına uygulanması, referansını bugüne kadar İslam hukukundan alan verili düzenin meşruiyetini kaybetmesine, bu durum da Müslümanların, kendi teolojilerini yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur.

Modern dönemlere kadar geleneksel toplumlarda kadına biçilen rol, aşağı yukarı böyle olmakla beraber kadının ilk kez kitlesel ve toplumsal anlamda görünürlüğüne dair kayda değer artışın modern dönemde ortaya çıktığı söylenebilir. Modernitenin kadını cinsellikle ilişkilendirerek onu fitne olarak imleyen kendi geleneğine yönelik eleştirilerinin Müslüman dünyaya teşmil edilmesi, İslam geleneğinin de bu şekilde değerlendirmesinde etkili olmuştur. Buna göre rivayetler tarafından beslenen Müslüman kadın algısının Batı'nın kadını cinsellik ve duygusallıkla ilişkilendirerek akıl dışılık atfettiği çerçevesiyle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Modern dönemle beraber değişen kadın algısı ile ilgili görüşlerinin öğrenilmeye çalışıldığı modern yorumcular, kadına ikincil konum atfedilmesinde rivayetlerin büyük ölçüde şekillendirdiği geleneği öncelikli pay sahibi görmektedir. Buna göre kendileri kadını uğursuzluk gibi pek çok sıfat ve insanlık dışı yakıştırmayla erkeğin ötekisi olmaya mahkûm eden bu tipolojilerle kaynaklığını büyük ölçüde Kur'an'dan alan İslam'ın ayrılması teklifinde bulunmaktadır.

Modern dönemde İslam'ın kadın algısına yönelik eleştiriler çoğunlukla “çok eşlilik, miras, geçimsiz kadına (nüşuz) yönelik uygulama (darabe), tesettür” gibi konular etrafında ilerlemektedir. Bu konular, modern dönemde değişen kadın algısı ile ilintili olarak tartışmalı hale getirilen ayetlerle ilgilidir. Günümüzün dünyayı algılama biçimini kuşkusuz etkileyen hâkim bir paradigma olarak modernitenin kadını algılama biçimi ve konumlandırması ile farklı bir sosyal gerçekliğe inmiş olan Kur'an'a ayetleri arasında oluşan zamansal boşluk, bu ayetlerin zamanın ruhuna uygun olarak yeniden yorumlanmasıyla aşılabilecektir. Özelde Türkiye modernleşmesinde din ile kurulan ilişkinin politize olmasıyla da ilişkili olan bu süreçler, kadın algısını modernitenin istekleri doğrultusunda şekillendirmiştir.

Modernitenin “tek eşlilik, mirasta kadının da erkekle eşitliği ve kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığı reddeden” bir tavırdan yana olması, söylemin geleneğe büyük ölçüde kabul görmüş yorumlardan farklı yorumlar tercih etmesinde etkili olmuştur. Bunlara temel teşkil eden doğrudan kadın ve erkeğe ilişkin algıyla ilgili ayetler de aynı şekilde önemlidir. Bu nedenle özellikle Nisa 34'te erkeğe dair bir vasiyet olarak öne çıkarılan “kavvam” kelimesine cumhuriyet tecrübesi boyunca farklı anlamlarının tercih edilmesi, değişen kadın algısına dair çok şey söylemektedir. Elmalı ve Diyanet (eski) meallerinde erkeğin kadına ekonomik anlamda üstün ol-

duğu bir çerçevenin yaygın olması nedeniyle erkeğin kadından ontolojik olarak üstünlüğünü ifade eden “hâkimiyet” anlamı sorun teşkil etmezken 1960’tan sonra kadının çalışma hayatına atılmasıyla bağlamın lafızla çelişmesi söz konusu olmuş, bu nedenle erkeklerin kadınlar üzerinde sosyolojik şartlara bağlı olarak “koruyucu” olduğu anlamı verilmiştir. Aynı şekilde Bakara 228’de erkeğin bir derece önde olduğuna ilişkin ayete de “üstünlük” yerine “öncelik” anlamı verilmiştir. Bu durum, yorumların toplumsal gerçekliğe göre değişebildiğini göstermekle birlikte Kur’an’ın dinamik bir kitap olarak yeni şartlara uygun olarak yorumlanabildiğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Aktaş, E. (2016). *Kerim Kur’an Türkçe çeviri*. Ankara: Dumat Yayınları.
- Apak, A. (2014). *Ana hatlarıyla Hz. Muhammed’in (Sav)’in evrensel mesajları*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Atmaca, G. (2013). Müfessirlere göre kavram kelimesi-Nisa süresi 34. ayet bağlamında. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 215-231.
- Ateş, S. (2002). *İslam’da güncel tartışmalar*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Barbarosoğlu, F. (2017). *İmaj ve takva*. İstanbul: Profil Kitap Yayınları.
- Bayındır, A. (2022). Savaş esirleri ve cariye. suleymaniyevakfi.org. sayfasından erişilmiştir.
- Berktaş, F. (2016). *Tek tanrı dinlerde kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bennett, C. (2005). *Muslims and modernity debates*. Oxford: Continuum Yayınları.
- Canatan, K. (2013). *Söz sosyolojisi*, Ankara, Eskiyeşi.
- Carullah, M. (2014). *Hatun*. (M. Görmez, Çev.). Ankara: Otto Yayınları.
- Çelik, H. (2017). *Kur’an ahkâmının değişmesi*. Ankara, Otto.
- Demir, Ş. (2012). *Kur’an’ın yeniden yorumlanması*, İstanbul, İnsan.
- Düzgün, Ş. A. (2016). *Adem’den öncesine dönüş*. Ankara: Otto Yayınları.
- Düzgün, Ş. A. (2017). *Çağdaş dünyada din ve dindarlar*. Ankara: Otto Yayınları.
- Esed, M. (2002). *Kur’an mesajı meal-tefsir*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Güler, İ. (1997). Kur’an’da kadın-erkek eşitsizliğinin temelleri. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 10(4), 296-303.
- Hacıoğlu, S. (2017). *Sekülerlik ve muhafazakâr kadın*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2022). *Kadın. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/82-86. Ankara: TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadin#1>.
- Hatipoğlu, M.S. (2017). *Kültürel mirasımızı tenkid zarureti*. Ankara: Otto.
- İslamoğlu, M. (2017). Kadın sünnetinin hadis ve sünnet olduğunu savunana düşen, onu uygulamak ve yakınlarını sünnet ettirmektir. Aksi tutarsızlıktır. *Twitter*.
- Karaman, H. vd. (2012). *Kur’an yolu Türkçe meal ve tefsir*. Ankara: DİB Yayınları.
- Köprülü, O. F. (2022). *Bacıyan-ı Rûm*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/baciyani-i-rum>.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Mevdudi. (2003). *Tefhîm’ul Kur’an meali*. Konya: Yediveren Yayınları.
- Neuman, L. (2020). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. Amerika: Pearson Yayınları.
- Orhan, F. (2016). İdeolojik bir aygıt olarak “gençlik romanı”na bir örnek: “yaş on yedi”. *1st Balkan International Congress*. Trakya: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Orhan, F. (2017). Modern dünyada din. Güncellenen 5. Anlatıya Atıfla: *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 17(1), 233-292.
- Orhan, F. (2022). *Türkiye’de Kur’an İslami Arayışları*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Öztürk, M. (2014). *Çağdaş İslam Düşüncesi ve Kur’anlılık*. Ankara, Ankara Okulu.
- Sabuni, 1984: C.1/401-403
- Sucu, A. (1998). *İslam’ın ışığında kadın: TDV kadın kolları konferans ve panelleri*. Ankara: Tdv Yayınları.
- Şekerci, H. (2011). *Kur’ân - hayat ekseninde mümin kadın*. İstanbul: Ekin Yayınları.

- Şişman, N. (2015). *Küreselleşmenin pençesi İslam'ın pençesi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Taslaman, C. (2019). *İslam ve kadın*. İstanbul: İstanbul Yayınları.
- Tuksal, H. (2016). *Kadın karşıtı söylemin İslam geleneğindeki izdüşümleri*. Ankara: Otto Yayınları.
- Tunç, H. (2021). *Türkiye'de kadın ve din çalışmaları üzerine bir araştırma*. Antakiyat, 4(1), 175-190
- Ünsal, H. (2011). *Tefsirde heterodoksi, Kadiyanilik ve Kur'ân*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Yazır, E. H. *Hak dini Kuran dili*. C.II, 1352
- Yeğenoğlu, M. (2003). *Sömürgeci fanteziler oryantalist söylemde kültürel ve cinsel fark*. İstanbul: Metis Yayınları.

THE CHANGES IN THE PERCEPTIONS ON WOMEN IN THE INTERPRETATIONS OF THE QUR'AN

EXTENDED ABSTRACT

The aim of the study is to reveal that modern commentators make a new construction attempt in translations by subjecting the perception of traditional women. The review concentrates on the theoretical foundations and methodology that examines the changes in the perceptions on women in the interpretations of the Qur'an. In the study, a literature review based on understanding and data on which conceptual and logical inferences can be made were used.

The research questions are as follows:

What meanings are given to Nisa 34 in the interpretations? How have the perceptions of women been shaped by the meanings that are given (protection, guardianship)? What kind of punishment was applied the woman who shows nushuz (discord) case?

Based on the changes in the meanings given to the interpretations over time, it has been revealed what kind of Islam they envisage, especially in relation to the post-nushuz practice (darabe).

Criticisms of the perception of women in Islam in the modern era mostly revolve around issues such as "polygamy, inheritance, the practice (darabe) of veiled women (nushuz)". These issues are related to the verses that have been made controversial in relation to the changing perception of women in the modern period. The temporal gap between modernity's perception and positioning of women as a dominant paradigm that undoubtedly affects today's way of perceiving the world, and the verses of the Qur'an, which have descended into a different social reality, can be overcome by reinterpreting these verses in accordance with the spirit of the time. These processes, which are highly related to the politicization of the relationship with religion in the modernization of Turkey in particular, have shaped the perception of women in line with the demands of modernity.

By giving separate titles to themes such as “post-nushuz practice (daraba)” over how the traditional perception constructs “woman”, modern interpreters emphasize the equality of women with men in the sense of “humanity” such as “equality, equal share with men in inheritance, rejection of violence against women and modernism”. A framework that is compatible with the paradigm is put forward. It can be mentioned about the universalists who seek an interpretation in accordance with the perception of modern women through polysemy according to the attitudes towards the Qur’an in the translations, and the historicists who look for an interpretation that is suitable for today’s reality (giving positive privileges to women) by focusing on the applications of the period when these provisions were descended. In traditional interpretations, it is claimed that men are superior (kavvam) due to the privileged status they have in the society, while the recent translations emphasize that women are equally responsible for having the same soul as men, and women are reconstructed on equality with the verses chosen accordingly.

In the modern world, where the visibility of women in society has increased, the perception of women in the Qur’an, which is revealed by tradition, is reinterpreted. It is tried to classify this meaningful change in the interpretation of the Qur’an through the prototypes of Mawdudi and Asad.

Despite the fact that the women take place in the other side of the man in different ways in the traditional and modern periods, her gaining a prestigious position in the society in terms of rights in the modern period has also been decisive in the interpretation of the Qur’an. This effect has been tried to be followed in the interpretations chosen under the name of traditional and modern. It is seen that the selected verses are interpreted in a way that deals with women on the basis of equality with men. According to this, instead of “kavvam” in which the man is defined as “dominant” over the women, the meaning of “watchful, watcher” has been deemed appropriate.

Keywords: *Sociology of Religion, Change, Masculinity, Woman, Femininity, Qur’an, Interpretation.*

